

سیره امام رضا علیه السلام
در رویارویی با تعارض‌های
خاندان علوی

فاطمه ایزدشناس

تهیه: مؤسسه آموزش عالی حوزوی (خواهران) معصومیه

www.ketab.ir

موسسه
۱۴۰۱

ایزدشناس، فاطمه، ۱۳۶۰ -

سیره امام رضا علیه السلام در رویارویی با تعارض های خاندان علوی / فاطمه ایزدشناس؛ تهیه
مؤسسه آموزش عالی حوزوی (خواهران) معصومیه. - قم: مؤسسه بوستان کتاب (مرکز چاپ و نشر
دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم)، ۱۴۰۱.

۱۵۲ ص. - (مؤسسه بوستان کتاب؛ ۳۱۷۰) (تاریخ)

ISBN 978-964-09-2403-7

فهرست نویسی براساس اطلاعات فیبا.

کتاب نامه: ص. [۱۴۷] - ۱۵۲؛ همچنین به صورت زیرنویس.

۱. علی بن موسی علیه السلام، امام هشتم، ۴۱۵۳ - ۲۰۳ ق. دیدگاه های سیاسی و اجتماعی.

الف. دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم. مؤسسه آموزش عالی حوزوی (خواهران) معصومیه.

ب. دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم. مؤسسه بوستان کتاب. ج. عنوان.

۲۹۷ / ۹۵۵۳

BP ۴۵ / ۳۵

شماره کتاب شناسی ملی: ۸۸۲۲۳۰۹

www.ketab.ir

■ موضوع: تاریخ

■ گروه مخاطب: - تخصصی (طلاب و دانشجویان)

- عمومی

شماره انتشار کتاب (چاپ اول): ۳۱۷۰

مسلسل انتشار (چاپ اول و بازچاپ): ۷۹۲۳

پوشه کتاب

بوستان کتب

سیره امام رضا (ع) در رویارویی با تعارض‌های خاندان علوی

- نویسنده: فاطمه ایزدشناس
- تهیه: مؤسسه آموزش عالی حوزوی (خواهران) معصومیه
- ناشر: مؤسسه بوستان کتاب
- لیتوگرافی، چاپ و صحافی: چاپخانه مؤسسه بوستان کتاب
- نوبت چاپ: اول ۱۴۰۰ • شمارگان: ۵۰۰ • بها: ۴۵۰۰۰ تومان

تمامی حقوق نشر مکتوب و الکترونیک اثر مشعلق به مؤسسه بوستان کتاب است

Printed in the Islamic Republic of Iran

- ♦ دفتر مرکزی: قم، خ شهدا (صلفانیه)، ص پ ۳۷۱۸۵/۹۱۷، تلفن: ۰۷-۳۷۷۴۲۱۵۵-۳۷۷۴۲۱۵۲، تلفن پخش: ۳۷۷۴۲۲۲۶
 - ♦ فروشگاه مرکزی: قم، چهارراه شهدا (عرضه ۱۲۰۰۰ عنوان کتاب با همکاری ۱۷۰ ناشر)
 - ♦ فروشگاه شماره ۲: تهران، خیابان انقلاب، بین وصال و فلسطین، بلاک ۹۵۱، تلفن: ۶۶۹۶۹۸۷۸
 - ♦ فروشگاه شماره ۳: مشهد، چهارراه خسروی، مجتمع پاس، جنب دفتر تبلیغات اسلامی شعبه خراسان رضوی، تلفن: ۳۲۲۳۳۶۷۲
 - ♦ فروشگاه شماره ۴: اصفهان، چهارراه کرمانی، جنب دفتر تبلیغات اسلامی شعبه اصفهان، تلفن: ۳۲۲۲۰۳۷۰
 - ♦ فروشگاه شماره ۵ (رنگین کمان، فروشگاه کودک و نوجوان): قم، چهارراه شهدا، نبش خیابان ارم، تلفن: ۳۷۷۴۳۱۷۹
- اطلاع از تازه های نشر از طریق پیام کوتاه (SMS)، با ارسال شماره همراه خود به ۰۲۱۵۵-۱۰۰۰ و یا ارسال درخواست به:

پست الکترونیک مؤسسه: E-mail: info@bustaneketab.com

جدیدترین آثار مؤسسه و آشنایی بیشتر با آن در وب سایت: www.bustaneketab.com

با قدردانی از همکاریانی که در تولید این اثر نقش داشته‌اند:

- اعضای شورای بررسی آثار • سروراستار: محمدرضا منصفی سرونسانی • ویراستار: سیدمحمد بها، الدین موحدباطحی
 - اصلاحات حروف‌نگاری و صفحه‌آرا: حسین محمدی • نمونه‌خوانی: محمد وکیلی
 - کنترل فنی صفحه‌آرایی: سیدرضا موسوی منش • طراح جلد: امیرعباس رجیبی • اداره آماده‌سازی: حمیدرضا تیموری
 - اداره چاپخانه: مجید مهدوی، ناصر منتظری و سایر همکاران لیتوگرافی، چاپ و صحافی • مدیر تولید: عبدالهادی اشرفی.
- رئیس مؤسسه
محمدباقر انصاری

فهرست مطالب

پیش‌گفتار	۹
مقدمه	۱۱
فصل اول: امام رضا (ع) در رویارویی با تعارض‌های سیاسی-اجتماعی	
خاندان علوی	۱۳
۱. تعارض‌های پیش‌روی امام رضا (ع) پیش از ولایتعهدی	۱۳
الف) نگاهی کلی به اوضاع سیاسی-اجتماعی	۱۴
یک: هارون (۱۷۰-۱۹۳ق)	۱۴
دو: امین (۱۹۳-۱۹۸ق)	۱۶
سه: مأمون (۱۹۸-۲۱۸ق)	۱۶
ب) گزارشی از تعارض‌های درون‌خاندانی	۱۷
یک: تعارض در صحنه قیام‌ها	۲۸
- قیام ابن طباطبا	۲۹
- قیام دیباج	۳۰
- قیام زیدبن موسی <small>رضی الله عنه</small> (زیدالنار)	۳۱
- قیام ابراهیم بن موسی بن جعفر <small>رضی الله عنه</small>	۳۲

سیره امام رضا علیه السلام در رویارویی با تعارض های خاندان علوی

- ۳۳ - قیام ابن افضس
- ۳۴ دو: تعارض های مربوط به مسائل اقتصادی
- ۴۰ سه: تعارض های خویشاوندی
- ۴۸ ۲. تعارض های پیش روی امام رضا علیه السلام پس از ولایتعهدی
- ۵۰ الف) نگاهی کلی به وضعیت سیاسی - اجتماعی
- ۵۴ یک: تعارض های حکومت با امام رضا علیه السلام
- ۵۹ ب) تعارض های درون خاندانی علویان با امام رضا علیه السلام
- ۶۷ ۳. رویارویی امام رضا علیه السلام با تعارض ها
- ۶۸ الف) راهکارهای امام رضا علیه السلام برای پیشگیری از بروز تعارض ها
- ۶۸ یک: تبیین مسئله امامت
- ۶۹ - ضرورت وجود امام برای جامعه
- ۷۰ - نقش امام در جامعه
- ۷۱ - خصوصیات امام
- ۷۵ - شیوه تعیین منصب امامت
- ۷۶ - چگونگی شناخت امام
- ۷۸ - بیان پیامدهای جدایی از امام
- ۷۸ دو: اعلام عدم مشروعیت حکومت
- ۸۱ سه: عدم رضایت از پذیرش ولایتعهدی
- ۸۷ ب) راهکارهای امام رضا علیه السلام برای رویارویی با تعارض ها
- ۸۹ یک: امام رضا علیه السلام و قیام ها
- ۹۴ دو: عدم همکاری با حکومت
- ۹۷ سه: مدارا با برادران و عموها
- ۱۰۲ چهار: گره گشایی از مشکلات خاندان

فصل دوم: سیره امام رضا <small>علیه السلام</small> در رویارویی با تعارض‌های فرهنگی -	
اعتقادی درون‌خاندانی	۱۰۵
۱. نگاهی کلی به اوضاع فرهنگی - اعتقادی زمان امامت امام رضا <small>علیه السلام</small>	۱۰۵
۲. گزارشی از تعارض‌های فرهنگی و اعتقادی زمان امامت امام رضا <small>علیه السلام</small>	۱۰۹
الف) واقفی‌ها	۱۱۰
ب) زیدی‌ها	۱۱۵
ج) تعارض‌های واقفی‌ها با امام رضا <small>علیه السلام</small>	۱۱۹
د) تعارض‌های زیدیان با امام رضا <small>علیه السلام</small>	۱۲۶
۳. راه‌کارهای امام رضا <small>علیه السلام</small> در رویارویی با تعارض‌های علمی - فرهنگی	۱۳۰
الف) معرفی شیعه واقعی	۱۳۲
ب) ترویج معروف	۱۳۴
ج) نهی از منکر	۱۳۵
د) پرورش نخبگان علمی و فرهنگی	۱۳۶
ه) مبارزه و برخورد با مبنای فکری زیدیه و واقفیه	۱۳۷
و) تصحیح عقاید	۱۳۸
ز) مبارزه با انتشار عقاید نادرست	۱۴۰
ح) تذکر و انتقاد	۱۴۱
ط) گفت‌وگو و مذاکره	۱۴۱
ی) طردکردن	۱۴۲
نتیجه‌گیری	۱۴۵
کتاب‌نامه	۱۴۷

پیش‌گفتار

تاریخ ائمه علیهم‌السلام همواره با فرازونشیب‌های مختلفی روبه‌رو بوده و حضرات معصومان علیهم‌السلام هر یک در دوره امامت خود با مسائل اجتماعی، سیاسی و فرهنگی خاصی مواجه می‌شدند که گاه پیچیدگی یافته، امر راهبری جامعه اسلامی را با مشکلات جدید مواجه می‌ساخت. این مسئله در دوران امامت امام رضا علیه‌السلام که به نوعی دوران تشتت آرا و شکل‌گیری نحله‌ها و گروه‌های مختلف فکری و عقیدتی بود، بیشتر بروز و ظهور یافت و حضرت که ظاهرآ با پذیرش ولایتعهدی از آزادی عمل بیشتری برخوردار شده بودند، با مسائل نوپدید نیز روبه‌رو شدند که از جمله آن‌ها می‌توان به تعارض‌های درون‌گروهی بین منسوبین به خاندان علوی اشاره کرد که نسبت به سایر تعارض‌ها و اختلاف‌ها پیچیده‌تر و حساس‌تر بود. نگاهی مختصر به دوران امامت آن حضرت نشان می‌دهد ایشان علاوه بر تعارض‌های موجود با دستگاه حکومتی، با تعارض‌هایی از جنس سیاسی-اعتقادی-فرهنگی در درون خاندان علویان مواجه بودند. برای مثال شکل‌گیری فرقه واقفیه و زیدیه از دل خاندان علوی را می‌توان از نمونه‌های این تعارض‌های نوپدید برشمرد. طبق گزارش‌های تاریخی، آن حضرت با تدابیری خاص و مدیریتی هوشمندانه، چه در مرحله پیشگیری و چه در مرحله رویارویی، توانستند

به بهترین شیوه این تعارض ها را مدیریت کرده و از آسیب های محتمل جلوگیری نمایند.

ضرورت توجه به نقش الگویی معصومان علیهم السلام و نیاز جامعه امروزی ما به الگوهای عملی و کاربردی در مشکلات نوپدید در جامعه، نویسنده این اثر را بر آن داشت تا با روش کتابخانه ای و اتکا بر منابع دست اول و با شیوه ای تحلیلی، به این پرسش پاسخ دهد که شیوه رویارویی حضرت با تعارض های درون خاندانی و منسوبین به علویان چگونه بوده است؟ این کتاب در فصل اول به استخراج سیره امام رضا علیه السلام در رویارویی با تعارض های سیاسی - اجتماعی خاندان علوی در دو مقطع زمانی پیش از ولایتعهدی و پس از آن و در فصل دوم به سیره حضرت در مواجهه با تعارض های فرهنگی - اعتقادی این خاندان از جمله مقابله با مسائل برخاسته از ایجاد فرقه و اقلیه و زیدیه پرداخته است.

در این جا ضمن تشکر از زحمات نویسنده محترم، ضرورت دارد از حجت الاسلام والمسلمین دکتر محسن الویری (ناظر پژوهش) و حجت الاسلام والمسلمین دکتر حسین قاضی خانی (اوزیاب محترم پژوهش)، سرکار خانم الهام خاضعی نیا (معاون محترم پژوهش مؤسسه) و همکاران گرامی آن معاونت و هم چنین از عزیزان کاردان و زحمتکش در مؤسسه بوستان کتاب که در آماده سازی و چاپ این اثر مجدانه کوشیدند، صمیمانه تشکر نمایم. امید است این اثر مورد عنایت حضرت ثامن الائمه علیه السلام قرار گرفته و پاسخ گوی نیازهای علمی دوستداران خاندان عترت و طهارت و علاقه مندان به تاریخ و سیره فرهنگی - سیاسی حضرات معصومین علیهم السلام باشد.

غلامعباس عشرتی

رئیس مؤسسه آموزش عالی حوزوی معصومیه (خواهران)

پاییز ۱۴۰۰